

connexions

Polítiques públiques per a una societat més humana vers els animals no humans

vista prèvia >

Fa uns anys era habitual eliminar gats salvatges urbans i coloms. Ara es duen a terme altres mètodes no letals per controlar-ne les poblacions. La moral social canvia i s'adapta als nous temps, amb sort conquerint nous drets per avançar cap a una societat més humana. L'ampliació de drets i polítiques públiques envers a la protecció dels animals no humans és una nova frontera que es va obrint pas.

Pablo Magaña

Investigador postdoctoral al Trinity College Dublin

@pmagana94.bsky.social

Catalunya ha estat capdavantera en la protecció dels animals a l'Estat espanyol. Hi trobem, entre d'altres, la primera ONG en defensa dels animals —creada el 1976 a Mataró—; la primera llei autonòmica de protecció dels animals el 1988; la primera referència, dins el seu Codi Civil propi, als animals com a «no coses» introduïda el 2006; la prohibició de les curses de braus al 2010; l'establiment de la Primera Oficina de Benestar Animal —a Barcelona, el 2009— o la popularització d'un control ètic de la població de coloms i gats salvatges urbans, que n'evita el seu sacrifici. Barcelona, en concret, va convertir-se en la primera ciutat de l'Estat espanyol on els gossos van poder viatjar en metro —en tren, va ser als Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya.¹

La situació, però, està lluny de ser idíl·lica. Segons dades oficials, 225 milions de mamífers —com a mínim— van ser sacrificats el 2023 per obtenir-ne aliment.² Pel que fa

als peixos, el nombre d'animals és tan elevat que el volum de pesca marítima es calcula en tones i no en termes d'individus capturats —segons les dades se'n calculen unes 16.559,6.³ També el 2023 s'estima que uns 73.256 animals van ser abatuts per caçadors.⁴ Evidentment, en societats democràtiques com la nostra, part de la ciutadania discrepa sobre si la caça o la ramaderia —en els seus diferents tipus— tenen cabuda en una comunitat que actui amb justícia vers els altres animals. Aquests desacords no es deuen necessàriament a la mala fe, la ignorància o la irracionalitat d'alguna de les parts, i ens els hem de prendre seriosament.⁵ Ara bé, és important que els arbres no impedeixin veure el bosc: només un 2% dels catalans considera que els animals «no necessiten gaire protecció de drets, ja que només són animals». La immensa majoria —el 85%— creu que de- vem als animals, i als seus drets, una

certa protecció.⁶ Sobre això, i malgrat les inevitables discrepàncies, podem mantenir el que el jurista estatunidenc Cass Sunstein ha denominat un «acord incompletament teoritzat»,⁷ un terreny comú certament limitat però suficientment flexible perquè hi trobin encaix polítiques públiques capaces de millorar la situació —o, com a mínim, la consideració— dels animals no humans. En aquest article en proposo quatre.

La sintència, base de la protecció animal

En primer lloc, és possible modificar el Codi Civil català perquè reconegui la centralitat de la sintència —és a dir, la capacitat per tenir experiències positives, com el plaer, o adverses, com el dolor.⁸ En els darrers anys, tant l'ordenament jurídic espanyol com el d'altres estats del nostre entorn han reconegut explícitament la sintència animal com a

1 Aquestes —i altres— referències poden trobar-se a: GIMÉNEZ-CANDELA, «Derecho animal en Cataluña. Las pautas de Francia».

2 IDESCAT, *Anuari estadístic de Catalunya. Producció de carn. Per espècies*.

3 IDESCAT, «Anuari estadístic de Catalunya. Pesca marítima. Per espècies».

4 IDESCAT, «Caça. Captures. Per espècies. Províncies».

5 RAWLS, *Political Liberalism*.

6 CEO, «Dossier de premsa de l'Enquesta sociopolítica 2022».

7 SUNSTEIN, «Incompletely Theorized Agreements».

8 Vegeu: BROWNING; BIRCH, «Animal sentience»; BIRCH. *The Edge of Sentience*.

Una legislació adequada, per tant, ha de ser informada per una anàlisi curiosa de les teories i l'evidència més recent

element regulador de la protecció dels animals —dos exemples en serien la Llei 17/2021, que modifica el Codi Civil, la llei hipotecària i la llei d'enjudiciament criminal i la Llei 7/2023 de protecció dels drets i el benestar dels animals. D'altra banda, el projecte frustrat de modificació del Codi Civil català, encetat el 2022, proposava reconèixer els animals com a éssers «vius» i «sensibles» —i adaptar-se, doncs, a l'esmentada Llei 17/2021, d'àmbit estatal. Aquesta terminologia, tanmateix, té alguns problemes, ja que la sensibilitat i la vida són compartides pels humans i els altres animals, per exemple, amb les plantes, les bactèries o les cèl·lules del nostre cos. A diferència de la sintència, entesa com la capacitat per tenir experiències valorades positivament o negativament, no sembla que la sensibilitat o la vida tinguin la mateixa rellevància moral —i, per això, juguen un paper comparativament menor tant en la discussió filosòfica⁹ com en part de la literatura jurídica rellevant.¹⁰ Una

modificació del Codi Civil català que emfasitzi inequívocament la centralitat de la sintència animal heretaria l'esperit pioner d'aquella anterior reforma del 2006, esmentada a l'inici d'aquest text, que va declarar, quan encara no era habitual fer-ho, que els animals no devien ser concebuts jurídicament com a coses. Una modificació d'aquest tipus no requeriria abandonar el territori dels acords incompletament teoritzats; ans al contrari, pot ser defensada a partir d'idees —com la rellevància de la sintència— que ja són part de la nostra cultura pública, política i jurídica.

La importància d'incorporar la millor evidència disponible

En segon lloc, és factible, aquí i ara, impulsar mesures destinades a garantir que la presa de decisions polítiques incorpori la millor evidència disponible sobre la sintència animal. Si reconeixem aquesta capacitat com la base de la protecció dels drets i el benestar dels animals, hem de tenir clar, com a mínim, quins animals són

sintents o, en condicions d'incertesa, quins animals són probablement sintents donada l'evidència disponible.¹¹ Aquesta no és una qüestió senzilla, com fa palès la creixent literatura científica i filosòfica sobre el tema.¹² Una legislació adequada, per tant, ha de ser informada per una anàlisi curiosa de les teories i l'evidència més recent. Aquesta podria ser la tasca d'un comitè d'experts encarregat d'elaborar periòdicament informes resumint l'estat de la qüestió —com ja fa, per exemple, el Comitè d'Experts sobre Canvi Climàtic en matèria de protecció del medi ambient i transició ecològica.¹³

Al Regne Unit hi podem trobar un precedent prometedor. Després de fer efectiva la seva sortida de la UE el 2020, el govern britànic, llavors liderat pel Conservative Party [Partit Conservador], va començar la redacció

11 L'anteriorment esmentada Llei 17/2021 identifica com un dels seus objectius principals «[l']adequar el Codi Civil a la naturalesa veritable dels animals». Determinar la «naturalesa veritable dels animals», però, requereix que prestem molta atenció als experts que tracten precisament de resoldre aquesta qüestió.

12 BIRCH, *The edge of sentience*.

13 Una defensa d'un comitè de sintència pot trobar-se a: PAEZ, «Sintientes, pero sin derechos».

9 SINGER, *Animal Liberation*; DONALDSON; KYMLICKA, *Zoopolis*; COCHRANE, *Sentientist Politics*; NUSSBAUM, *Justice for Animals*.

10 KURKI, *A Theory of Legal Personhood*; GIMÉNEZ-CANDELA, *Transición animal en España*; PAEZ,

«Sintientes, pero sin derechos»; AZPITARTE GARCÍA, *Animales. Sujetos emergentes en derecho y política*.

Els ordenaments jurídics espanyol i català, a diferència del britànic, no ofereixen una definició, o una enumeració explícita, dels animals a qui s'apliquen les proteccions rellevants

d'una llei de protecció animal pròpia. La proposta de llei —coneguda com a *Animal Welfare (Sentience) Bill*— definia explícitament a què es referia amb «animals sintents», i la definició fou, en un primer moment, restrictiva: tots els animals vertebrats, però cap invertebrat. Aquesta restricció, però, entrava en tensió amb la tendència, dins els estudis sobre la sintència animal, a considerar que almenys alguns invertebrats —com, per exemple, els pops— són probablement éssers sintents.¹⁴ Sensible a aquestes crítiques, el Departament de Medi Ambient, Alimentació i Afers Rurals —DEFRA, en anglès— va encarregar a Jonathan Birch, filòsof de la London School of Economics i un dels principals experts en sintència animal, que formés un equip d'experts per redactar un informe amb recomanacions no vinculants. Birch i els seus col·laboradors, després de repassar exhaustivament la literatura rellevant i desenvolupar una rigorosa llista de criteris, va concloure que tenim bona evidència per a afirmar que almenys dos grups d'in-

vertebrats són sintents: els mol·luscs cefalòpodes —com els pops o les sèpies— i els crustacis decàpodes —com les llagostes, els crancs de riu o les gambes.¹⁵ La llei, aprovada pel Parlament britànic al 2022 —l'*Animal Welfare (Sentience) Act*— inclogué ambdós grups.

Els ordenaments jurídics espanyol i català, a diferència del britànic, no ofereixen una definició, o una enumeració explícita, dels animals a qui s'apliquen les proteccions rellevants. Tanmateix, podem observar-hi una tendència a protegir d'una forma més robusta els «animals de companyia».¹⁶ Atès que aquests són probablement els casos menys controvertits, aquest biaix és raonable. Però si creiem que la sintència és un element central, i tenim evidència que no queda confinada als animals de companyia, la coherència exigeix, com a mínim, que es

pensi seriosament en la possibilitat d'estendre aquestes proteccions més robustes als altres animals sintents. La decisió que finalment es prengui, òbviament, dependrà de quins valors es considerin més rellevants. Un comitè d'experts en sintència, però, facilitaria que el procés de deliberació pública fos sensible a la millor evidència disponible sobre l'abast —probable— de la sintència animal, així com sobre el «caràcter» de la sintència —és a dir, quines experiències concretes podem raonablement atribuir a espècies particulars d'animals. Independentment de la decisió final, sembla desitjable que el procés entorn de la decisió d'incloure-la o no, no quedi viciat per l'absència d'informació rellevant.

Un síndic dels animals?

Un raonament similar pot ser emprat per donar suport a una tercera proposta: la creació d'un organisme independent encarregat d'examinar l'impacte de les decisions del Parlament sobre el benestar dels animals, amb la capacitat de redactar informes propis o d'impulsar iniciatives consultives—una figura semblant a

¹⁴ Per exemple, CRUMP (et al.), «Invertebrate sentience and sustainable food»; TYE, *Tense bees and shellshock crabs*; BIRCH, *The edge of sentience*.

¹⁵ BIRCH (et al.), «Review».

¹⁶ Per exemple, l'anteriorment esmentada llei de modificació del Codi Civil, la llei hipotecària i la llei d'enjudiciament criminal tracta principalment d'actualitzar l'estatus jurídic dels animals de companyia, per exemple, en cas de divorci dels seus propietaris. La llei de protecció dels animals aprovada el 2023, d'altra banda, atorga proteccions als gossos de companyia de les quals exclou als gossos de caça.

Atès que els animals no poden participar en la presa de decisions polítiques, els representants polítics no tenen gaires incentius per a donar importància al benestar dels animals

un síndic.¹⁷ La funció d'aquesta institució, novament, seria la de produir informació rellevant per a la presa de decisions: en aquest cas, informació sobre els costos —en termes de benestar animal— de diverses polítiques públiques —evidentment, una institució d'aquest tipus, amb personal i finançament limitats, hauria de ser selectiva. Partint d'idees de la psicologia social, la sociologia o la ciència política, entre d'altres, alguns autors han argumentat que, atès que els animals no poden participar en la presa de decisions polítiques, els representants polítics no tenen gaires incentius per a donar importància al benestar dels animals «a no ser que així ho exigeixin els humans que sí poden votar» —per als quals el benestar animal no sol jugar, en tot cas, un paper determinant a l'hora de decidir a qui donarien el seu suport.¹⁸ Aquest fenomen ha estat més extensament estudiat en el context de les generacions futures.¹⁹ Una

conseqüència d'aquesta hipòtesi és que els legisladors tenen incentius per ignorar l'impacte de les seves decisions sobre els animals, atès que poden fer-ho d'una manera poc costosa. Un organisme com el que aquí es proposa compensaria aquest biaix, forçant els legisladors a discutir explícitament el potencial impacte d'algunes polítiques sobre el benestar dels animals —de nou, això no ens diu «quines» decisions s'haurien de prendre en última instància, però milloraria el procés que ens porta a elles. Aquí, com en la proposta anterior, trobem un exemple en el Regne Unit: l'anteriorment esmentada *Animal Welfare (Sentience) Act* requeria també la creació d'un comitè —l'*Animal Sentience Committee*— encarregat d'inspeccionar l'impacte de les decisions polítiques sobre el benestar animal i dotat de la capacitat de redactar informes, formular queixes o requerir informació, que els òrgans rellevants tenen l'obligació de proporcionar en un temps concret. Altres estats, com Finlàndia, Hongria, Israel o Nova Zelanda han tractat d'implementar, amb diferent nivell

d'èxit, institucions per representar les generacions futures —d'aquestes experiències en podem extreure valuoses lliçons.²⁰

Una institució d'aquest tipus té tres virtuts. En primer lloc, i atès que és principalment un organisme consultiu, esquiva els problemes de legitimitat democràtica que enfrontaria si disposés de poders formals per a posar en marxa polítiques públiques o crear lleis.²¹ En segon lloc, i per la mateixa raó, és menys probable que sigui percebuda com una amenaça per part dels poders executiu o legislatiu. L'evidència disponible en el cas de les generacions futures ens indica que aquelles institucions que són percebudes com a «massa poderoses» tenen vides curtes.²² En tercer lloc, i seguint la tradició de les *ombudpersons* [síndic] arreu del món, aquests organismes solen estar comandats per persones amb demostrada competència, experiència i vinculació amb una causa

17 Des del 2020, existeix a l'Estat espanyol una Direcció General dels Drets dels Animals, que també podria servir com a model.

18 O'SULLIVAN, *Animals, Equality, and Democracy*; MAGANA, «The Political Representation of Nonhuman Animals».

19 Vegeu, per exemple: GONZÁLEZ-RICOY; GOS-

SERIES, *Institutions for Future Generations*; BOSTON, *Governing for the Future*.

20 Vegeu: ROSE, «Institutional proxy representatives for future generations».

21 BECKMAN; UGGLA, «An ombudsman for future generations».

22 ROSE, «Institutional proxy representatives for future generations».

Els legisladors tenen incentius per ignorar l'impacte de les seves decisions sobre els animals, atès que poden fer-ho d'una manera poc costosa

concreta —en aquest cas, el benestar dels animals. Això no elimina, però sí que mitiga, dos riscos importants: que la institució es dediqui a perseguir fins diferents a aquells per als que va ser pensada, i que a la institució li manqui coneixement sobre el seu objecte.

A quins animals hauria de representar aquest organisme? Aquesta és, sens dubte, una pregunta legítima. Una possibilitat seria limitar-ho a la representació dels animals de companyia —però llavors la institució seria supèrflua, perquè l'impacte de les decisions polítiques sobre aquests animals sí que atreu l'atenció de la ciutadania. Una altra possibilitat seria encarregar-li la representació de «tots» els animals sintents —però això seria lògicament impracticable i correm el risc d'abandonar el terreny dels acords incompletament teoritzats dels que parla Sunstein. Al meu parer, la creació d'un defensor o síndic dels animals no hauria de ser bloquejada per l'absència d'un acord total sobre quins animals hauria de representar, de la mateixa manera que podem aprovar —i, de fet, sovint aprovem— lleis de protecció del benes-

tar animal encara que discrepem sobre quins animals han de quedar protegits exactament, o sobre quin hauria de ser l'abast de les proteccions. Un cop més, i sense pretendre ignorar els desacords reals, els acords incompletament teoritzats ens permeten fer progressos en absència de consens definitiu. En aquest cas, una institució d'aquest tipus podria començar representant els animals domèstics —categoria que inclou, òbviament, els animals de companyia però també els animals de granja— i quedar oberta a extensions posteriors —informades pel comitè de sentència anteriorment esmentat. Segons alguns teòrics, així funcionen les expansions del nostre cercle moral —és a dir, el conjunt d'individus que considerem moralment rellevants i dignes de protecció robusta: comencem per aquells amb qui estem fortament vinculats i, a poc a poc, però amb fermesa, anem incloent grups prèviament exclosos.²³

L'última proposta posa a prova els límits dels nostres desacords

incerts. Tanmateix, i com tractaré de justificar a continuació, segueix havent-hi espai per a l'optimisme. A l'inici d'aquest text, he mencionat que Catalunya ha estat capdavantera en el control ètic de poblacions d'animals com els coloms o els gats. La llei catalana de protecció animal del 2008, per una banda, prohibí el sacrifici de gats salvatges urbans, considerant algunes causes excepcionals, i establí que els ajuntaments s'han d'encarregar del seu registre i control —control aplicat seguint el mètode captura-esterilització-registre-retorn (CERR). Segons càlculs del llavors Departament de Medi Ambient i Habitatge, en un any es va aconseguir reduir a la meitat el sacrifici de gats i gossos.²⁴ Per altra banda, Cardona i Molins de Rei es van convertir el 2013 en els primers municipis a controlar la població de coloms mitjançant pinso recobert de nicarbazina, un fàrmac amb efectes contraceptius. Vilafranca del Penedès, Barcelona, Badalona o Vilassar de Mar són algunes de les ciutats que han adoptat aquest mètode amb

23 BUCHANAN; POWELL, *The evolution of moral progress*; SEBO, *The moral circle*.

24 GOVERN DE CATALUNYA, «Els sacrificis d'animals de companyia han baixat a la meitat des que és vigent la prohibició».

Tot i que, en les condicions actuals, sembla improbable un desmantellament total de l'estratègia cinegètica, sí que hi ha marge per a una priorització dels procediments no letals

posterioritat. Ambdues fites són motiu d'orgull i símbol de l'accidentada però insistent tendència de la compassió a fer-se lloc en la gestió dels afers animals al nostre país. Lamentablement, no tot són flors i violes. En concret, la gestió de les poblacions de porcs senglars —la densitat dels quals ha passat d'uns 3,32 senglars per km² el 1999 a uns 8,76 el 2022—²⁵ ha seguit un camí ben diferent. Tot i que les autoritats han impulsat mesures diverses, la caça s'ha consolidat com un mecanisme central de control de la població —com evidencià, per exemple, la declaració d'emergència cinegètica del febrer de 2023, mitjançant la qual es promovia la caça de porcs senglars en els 38 municipis del Gironès, el Pla de l'Estany, el Baix Empordà i la Garrotxa. Tot i que, en les condicions actuals, sembla improbable un desmantellament total de l'estratègia cinegètica, sí que hi ha marge per a una priorització —amb més atenció i recursos econòmics— dels procediments no letals i per a un replantejament dels principis de gestió de riscos i càlcul de costos subjacents

25 GOVERN DE CATALUNYA, «Programa de seguiment de les poblacions de senglar a Catalunya».

a les actuacions de les administracions competents —com la Generalitat, les diputacions o els ajuntaments.

En primer lloc, és possible escalar l'estudi de l'efectivitat de mètodes contraceptius, com les vacunes amb *GonaCon*, les píndoles orals inhibidores de fosfodiesterasa 2 o el DIA-ZACON, també de subministrament oral.²⁶ Entre el 2017 i el 2021, investigadors de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), amb la col·laboració de la Diputació de Barcelona i diversos municipis catalans, van portar a terme una prova pilot amb la vacuna *GonaCon*, amb resultats positius.²⁷ Estratègies no letals com aquesta són una fletxa més en l'arc de l'administració pública. Seguint la tònica de les mesures de control no letal de coloms i gats salvatges, la promoció i escalabilitat d'aquestes estratègies haurien d'esdevenir una prioritat, no només una opció entre tantes altres. Evidentment, cal anar amb cura i estudiar els possibles efectes. Però, i aquí radica el segon

26 FAADA, «Problemàtica i control de porcs senglars».

27 DIBA, *Resultats del projecte d'immunocontracció en senglars urbans i periurbans (2017-2021)*. Dossier de premsa.

punt, la precaució s'ha exercit, fins al moment, de forma asimètrica: s'aplica als mètodes contraceptius, però no a la caça —tot i que la seva efectivitat ha estat també posada en qüestió.²⁸ Novament, la coherència ens convida a fer aquí el mateix que ja hem fet amb altres animals: en cas de dubte, afavorir l'opció menys lesiva per a aquells éssers sintents el valor dels quals afirmem valorar a les nostres lleis, al discurs polític i al debat públic. Les eines, un cop més, ja les tenim; ara toca emprar-les.

Conclusió

«*L'arc moral de l'univers s'inclina cap a la justícia*», afirmà cèlebrenment Martin Luther King. Estrictament parlant, això no és cert. L'arc moral de l'univers no s'inclina en cap direcció preestablerta, sinó que l'empenyem nosaltres. En les darreres dècades, els catalans i les catalanes l'hem empès en la direcció d'una so-

28 Per exemple: CAPPA (et al.), «Factors affecting the crop damage by wild boar (*Sus scrofa*) and effects of population control in the Ticino and Lake Maggiore Park (North-western Italy)»; DAVIDSON (et al.), «Do boars compensate for hunting with higher reproductive hormones?».

cietat més justa i compassiva amb la resta d'animals. Devem, però, evitar la complaença, car encara ens queda un llarg camí per recórrer. En aquest article he proposat un seguit de polítiques públiques que, al meu parer, serien practicables en una societat com la nostra, i que ens ajudarien a avançar pel camí incert però sempre obert que és el progrés moral. ■

■ Bibliografia

BROWNING, Heather; BIRCH, Jonathan. «Animal sentience». A *Philosophy Compass*, vol. 17, núm. 5, 2022.

BUCHANAN, Allen; POWELL, Russell. *The Evolution of Moral Progress: A Biocultural Theory*. Nova York: Oxford University Press, 2018.

AZPITARTE GARCÍA, Virtudes. *Animales. Sujetos emergentes en derecho y política*. València: Tirant lo Blanch, 2023.

BECKMAN, Ludvig; UGGLA, Fredrik. «An Ombudsman for Future Generations: Legitimate and Effective?». A GONZÁLEZ-RICOY, Iñigo; GOSSERIES, Axel. *Institutions for Future Generations*. Nova York: Oxford University Press, pàg. 117-134, 2016.

BIRCH, Jonathan. *The edge of sentience. Risk and precaution in humans, other animals, and AI*. Oxford: Oxford University Press, 2024.

BIRCH, Jonathan (et al.). *Review of the evidence of sentience in cephalopod molluscs and decapod crustaceans* [en línia]. Londres: LSE Consulting, 2021. Disponible a: <www.lse.ac.uk>.

BOSTON, Jonathan. *Governing for the future: Designing democratic institutions for a better tomorrow*. Bingley: Emerald, 2017.

CAPPA, Fabrizio (et al.). «Factors affecting the crop damage by wild boar (*Sus scrofa*) and effects of population control in the Ticino and Lake Maggiore Park (North-western Italy)». A *Mammalian Biology*, núm. 101, pàg. 451-463, 2021.

COCHRANE, Alasdair. *Sentientist politics: A theory of global inter-species justice*. Nova York: Oxford University Press, 2018.

DAVIDSON (et al.). «Do boars compensate for hunting with higher reproductive hormones?». A *Conservation Physiology*, vol. 9, núm. 1, 2021.

DIPUTACIÓ DE BARCELONA (DIBA). «Resultats del projecte d'immunoconcepció en senglars urbans i periurbans (2017-2021). Dossier de premsa» [en línia]. Disponible a: <www.depana.org>.

DONALDSON, Sue; WILL KYMLICKA. *Zoopolis: A political theory of animal rights*. Nova York: Oxford University Press, 2011.

FUNDACIÓ PER A L'ASSESSORAMENT I ACCIÓ EN DEFENSA DELS ANIMALS (FAADA). «Problemàtica i control de porcs senglars» [en línia]. 2016. Disponible a: <www.faada.org>.

GIMÉNEZ-CANDELA, Marita. «Derecho animal en Cataluña. Las pautas de Francia». A *Derecho Animal (Forum of Animal Law Studies)*, vol. 12, núm. 3, pàg. 6-16, 2021.

GIMÉNEZ-CANDELA, Marita. *Transición animal en España*. València: Tirant lo Blanch, 2020.

GONZÁLEZ-RICOY, Iñigo; GOSSERIES, Axel (eds.). *Institutions for Future Generations*. Nova York: Oxford University Press, 2016.

GOVERN DE CATALUNYA. *Programa de seguiment de les poblacions de senglar a Catalunya* [en línia]. 2022. Disponible a: <www.senglar.cat>.

GOVERN DE CATALUNYA. «Els sacrificis d'animals de companyia han baixat a la meitat des que és vigent la prohibició» [en línia]. De 23 de juliol del 2008. Disponible a: <www.govern.cat>.

INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (IDESCAT). *Anuari estadístic de Catalunya. Producció de carn. Per espècies. Catalunya*. [en línia]. 2023. Disponible a: <www.idescat.cat>.

INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (IDESCAT). *Anuari estadístic de Catalunya. Pesca marítima. Per espècies* [en línia]. 2023. Disponible a: <www.idescat.cat>.

INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (IDESCAT). *Anuari estadístic de Catalunya. Caça. Captures. Per espècies. Províncies* [en línia]. 2023. Disponible a: <www.idescat.cat>.

CENTRE D'ESTUDIS D'OPINIÓ (CEO). *Dossier de premsa de l'Enquesta sociopolítica* [en línia]. 2022. Disponible a: <www.upceo.ceo.gencat.cat>.

KURKI, Visa. *A theory of legal personhood*. Oxford: Oxford University Press, 2019.

MAGAÑA, Pablo. «The political representation of nonhuman animals». A *Social Theory and Practice*, vol. 48, núm. 4, pàg. 656-690, 2022.

NUSSBAUM, Martha C. *Justice for animals: Our collective responsibility*. Nova York: Simon & Schuster, 2023.

O'SULLIVAN, SIOBHAN. *Animals, equality, and democracy*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2011.

PAEZ, Eze. «Sintientes, pero sin derechos. Análisis ético de la Ley 17/2021 sobre el régimen jurídico de los animales y propuestas de reforma». A *Revista General de Derecho Animal y Estudios Interdisciplinarios de Bienestar Animal*, núm. 10, pàg. 39-71, 2022.

RAWLS, John. *Political Liberalism*. Nova York: Columbia University Press, 1993.

ROSE, Michael. «Institutional proxy representatives for future generations: A comparative analysis of types and features». A *Politics and Governance*, núm. 12, 2024.

SEBO, Jeff. *The moral circle: who matters, what matters, and why*. Nova York: W. W. Norton, 2025.

SINGER, Peter. *Animal liberation*. Nova York: HarperCollins, 1975.

SUNSTEIN, Cass. «Incompletely theorized agreements». A *Harvard Law Review*, núm. 7, pàg. 2733-1772, 1995.